

Mantenir el nivell de vida de la població i protegir al màxim la natura és el repte que tenen plantejades les Illes Balears i, en general, molts d'indrets de la Terra. Ho podem anomenar desenvolupament sostenible o de qualsevol altra manera, de fet, amb Josep Miquel Vidal no sortiren en cap moment les paraules "desenvolupament sostenible" però, sens dubte, parlàvem d'això. De com trobar una solució que sigui bona per a la societat i, a la vegada, per al medi ambient. Parlarem d'això i de moltes altres coses. També que la cultura és una producció de l'home, i l'home forma part de la natura. Aquesta és la filosofia que hi ha al darrere de la declaració de Menorca com a Reserva de la Biosfera.

"L'home forma part de la natura"

Magdalena Cortès

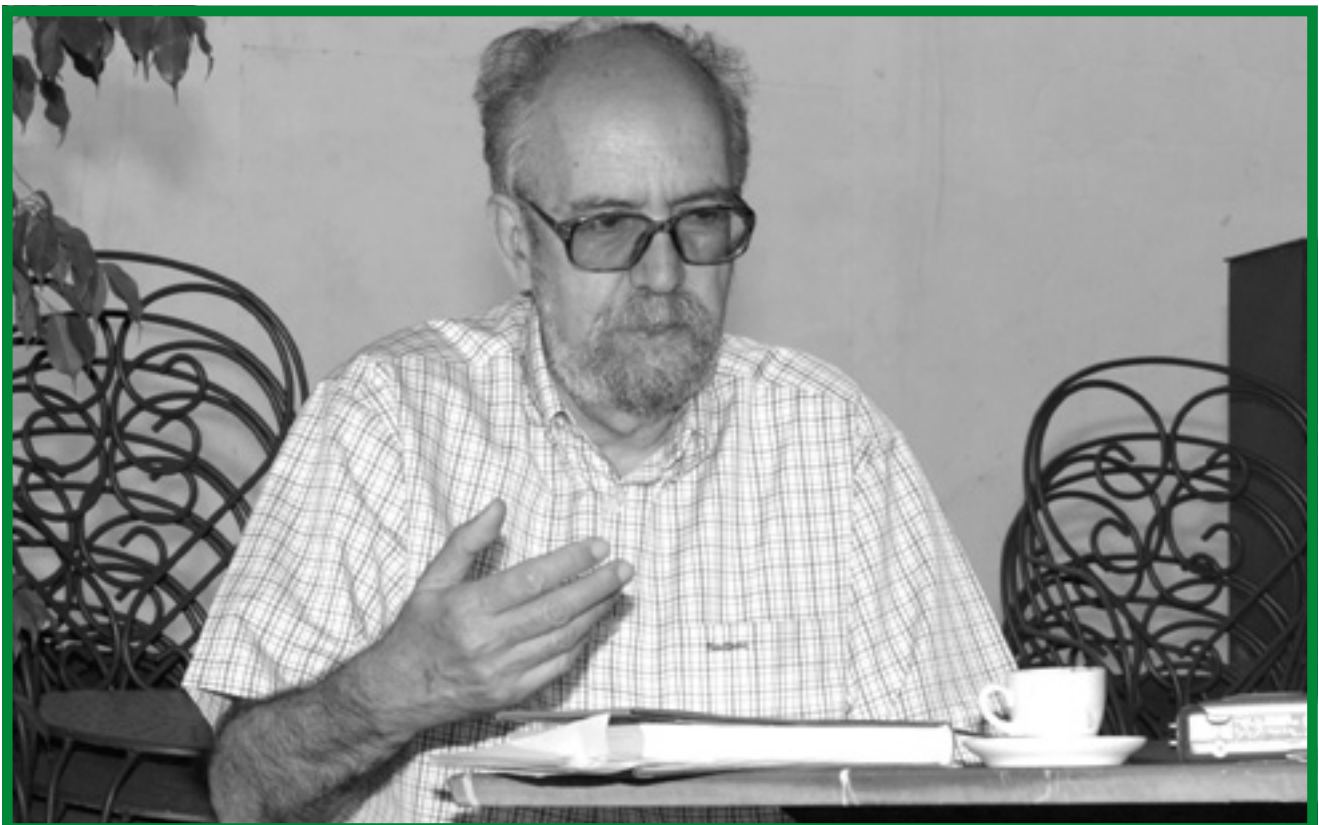
Un nomenament que es produí fa nou anys a iniciativa dels científics de l'Institut Menorquí d'Estudis i que, segons Vidal, necessita del suport de la població per tirar endavant. Josep Miquel Vidal explica que, en la seva opinió, es troba més en perill la nostra cultura que els nostres ecosistemes. És curiós. Potser perquè és més difícil protegir el que no es veu, o perquè ningú no es lliura de la cultura global imposada per la televisió. Les Illes són terra de pas, com sempre han estat. Però, ara, a diferència d'abans, els canvis són tan vertiginosos que moltes coses es perden pel camí. Més de les que voldríem.

-El fet insular implica fragilitat en molts de sentits, però també la pervivència d'ecosistemes i trets culturals molt antics. Menorca n'és un exemple. Com s'explica la diversitat d'ecosistemes de l'illa?

-Això és simplement casualitat geològica. El fet que mitja Menorca tenguí els territoris més antics de les Balears procedents del període primari i que la resta pertanyi al secundari i terciari, fa que de cop i volta hagin aparegut uns

ecosistemes molt distints. Però a Menorca la gràcia és que dels hàbitats mediterranis que es consideren típics n'hi hagi almenys un de cada que es troba en bon estat. I que estiguin en bon estat no és casualitat, el que és casualitat és que n'hi hagi un de cada tipus.

-Aquesta singularitat fa que precisament les pèrdues siguin més greus. Com es pot evitar que desapareguin els endemismes?

-L'única manera de defensar els endemismes és conèixer-los, saber quins són, què els posa en perill i després, aplicar la llei. Les espècies amenaçades estan defensades per una llei que prohibeix fer qualsevol cosa que les afecti.

-Quina és la situació dels endemismes a Menorca?

-A Menorca és relativament bona, n'hi ha molt pocs que estiguin en perill crític d'extinció, n'hi ha, però no és una cosa absolutament dramàtica. Curiosament es troben en perill espècies que no són endèmiques però que sí són importants, és el cas del milà, que és un tema que l'Institut Menorquí d'Estudis (IME) ha estudiat amb ajuda del govern autonòmic.

A Menorca l'any 70 si tu anaves de Maó a Ciutadella podies veure més parelles de milà que en qualsevol altre recorregut de quaranta quilòmetres que fessis a qualsevol banda d'Europa. Fins i tot el GOB de Menorca va agafar el milà com a emblema de la seva societat, perquè aquí era un dels llocs on hi havia més milans del món. Avui, després de trenta anys, quasi no queden milans, una espècie em-

"La Reserva de Biosfera ha de ser una cosa que la gent entengui i que hi estigui d'acord. Les millors actuacions podrien ser contraproductives si es fan en contra de la població"

blemàtica que es troba en perill d'extinció a Menorca però no a la resta del món, on és molt abundant. El que els afecta últimament són els verins que posen els caçadors, això es comença a controlar però quan ho estigui del tot ja no en quedarà cap, s'hauria de controlar ja.

MENORCA, RESERVA DE LA BIOSFERA

-La declaració de Menorca com a Reserva de la Biosfera per la UNESCO va ser un reconeixement públic de la seva riquesa natural i també patrimonial, així com de l'existència d'un paisatge rural en equilibri amb l'entorn. D'això l'any que ve en farà deu. Què vos plantejàreu en aquell moment, a l'hora de fer la proposta a la UNESCO?

-Me'n record que ho vàrem començar a parlar i a engegar perquè sabíem que hi havia aquest programa de la UNESCO que anava molt bé per a les condicions de Menorca. Anava bé perquè era destinat a protegir territoris on a la vegada hi havia activitats humanes, i no tenia massa sentit anar als programes destinats a vida salvatge perquè Menorca està molt poblada.

L'IME va ser qui va tenir la idea de la Reserva, encara que va ser el Consell de Menorca que va acceptar la decisió. La UNESCO vol que hi hagi un grup científic que li doni suport, però qui ho ha de demanar és el ple del Consell.

Potser al principi no érem del tot conscients de si Menorca podia arribar a ser Reserva de la Biosfera però sí que vèiem que era un tipus de programa que a Menorca podia convenir.

Josep Miquel Vidal Hernández va néixer a Maó el 27 d'octubre del 1939. És llicenciat en ciències físiques. Ha estat president de l'Obra Cultural Balear a Menorca i va ser impulsor de l'Enciclopèdia de Menorca, tasca que encara continua. A més, actualment ocupa el càrrec de coordinador científic de l'Institut Menorquí d'Estudis, un organisme autònom del Consell Insular de Menorca destinat a la recerca, promoció, recuperació i difusió de la cultura a Menorca.

-Per què pensàreu que podia convenir a Menorca?

-Perquè la seva teoria és aconseguir un desenvolupament econòmic respectuós amb el medi ambient.

-I ara que ho veieu més en perspectiva, després de nou anys, pensau que aquest nomenament ha fet que s'hagin aconseguit coses?

-Segur. Sempre es pot demanar més, però jo crec que s'ha d'anar a poc a poc. No es pot arribar ja al màxim perquè, realment, la Reserva de la Biosfera ha de ser una cosa que la gent entengui i hi estigui d'acord. Les millors actuacions podrien ser contraproductives si es fan en contra de la població. Però jo crec que molta de gent ho comença a entendre, la cosa funciona encara que queda un camí per recórrer. Tenim davant un repte.

-Quines coses a aconseguir considerau més importants?

-Protegir el màxim, és a dir, aconseguir que el nivell de vida no davalli, o fins i tot augmenti un poc, sense que es destrueixi més. Tenir idees per fer rendible tot el que tenim, sobretot el patrimoni cultural i altres coses, i augmentar la categoria de l'oferta però sense augmentar l'oferta.

-I qui s'encarrega de posar en marxa accions perquè aquests objectius es facin realitat?

-És una cosa un poc de tots. Per una banda hi ha el Consell, que és qui fa el Pla territorial de tota l'illa i qui té una oficina de la Reserva dedicada a posar en marxa projectes de conservació, per una altra banda, els ajuntaments són els que estan adherits a l'Agenda Local 21.

Però els projectes de desenvolupament han de venir de la gent, no de l'Administració. El sector públic pot promoure negocis que estiguin dins la idea de la Reserva, per donar ajuts, però els projectes han de sortir de la societat civil.

INDICADORS SINTÈTICS

-Quina és la tasca de l'IME?

-L'IME intervé de dues maneres: amb un observatori socioambiental i amb una agència d'energia. L'Agència d'Energia està dins l'IME, però les seves iniciatives vénen des de la Conselleria d'Indústria i del Consell de Menorca. Aquesta agència fomenta l'estalvi energètic i l'ús d'energies alternatives. L'Observatori és iniciativa de l'IME i es dedica a recollir dades referides al medi ambient i a l'activitat econòmica per veure si van a la par, això es fa tot recollint indicadors com poden ser la quantitat d'aigua, l'ús del sòl, l'energia que es gasta... També té un sistema d'informació geogràfica per saber com afecten aquestes dades a cada indret de Menorca. S'introdueixen algunes d'aquestes dades a l'ordinador i es posen sobre un plànol de Menorca de manera que es pot saber tot el que afecta un determinat punt de l'illa. Aquesta informació s'ofereix a qui la demana.

-Ara mateix, quin projecte destacariau dels que du a terme l'IME?

-La investigació més important ara en marxa són els anomenats indicadors sintètics. Es tracta d'intentar aconseguir uns indicadors que siguin mescla de les dues coses: mediambiental i social, que donin una radiografia de l'illa

en un moment determinat tot tenint en compte la situació econòmica i ambiental.

Aquesta és una feina d'investigació que és important, perquè tornam als aspectes socials. Aquests indicadors no només han de ser vàlids científicament sinó també socialment, és a dir, que la gent realment se'ls ha de creure quan es fan públics. Si la gent no els accepta, no tenen interès encara que siguin científicament vàlids. De totes aquestes dades unes són noves i d'altres no, nosaltres demanam dades a altres institucions o entitats i també les recollim i en cercam de noves, sobretot de medi ambient. Per exemple, els seguiments de fons marins o de l'impacte de la pesca esportiva a la costa de Menorca els feim amb equips de voluntaris.

"L'HOME VA MASSA DE VERES"

-La biosfera inclou l'home i la natura. Pensau que sovint separen com si fossin dues coses diferents?

-És freqüent no pensar que tot és el mateix, però la cultura és una producció de l'home i l'home forma part de la natura. La idea d'aquest programa de la UNESCO és precisament aquesta, tenir en compte l'home i actuar en conseqüència. Dins del programa de la biosfera s'inclou la conservació del patrimoni cultural.

-De tota manera, els moviments ecologistes encara separen molt aquesta relació.

-Sí, i pot ser un problema perquè s'ha de tenir en compte que l'home forma part de la natura. Per exemple, es plan-

"Com dius, això és natural o això no és natural? És molt mal de fer. Una postura massa extrema de defensa de tot el que és natural en detriment de tot el que és social és negativa"

tgen problemes que no estan resolts, un és el tema de les tortugues de les Balears. Avui en dia hi ha una invasió de tortugues de Florida, que són d'aquestes que la gent ha comprat per tenir a casa seva i que quan se'n cansa tira a la mar. Aquestes tortugues s'han reproduït i fan desaparèixer les tortugues d'aquí. Ara bé, les tortugues que hi ha ara també varen ser introduïdes per l'home tal volta fa cinc mil anys, per tant no són d'aquí tampoc. Les d'aquí se les degueren carregar aquestes, però ara les defensam perquè les consideram més d'aquí que les que vénen de Florida. De vegades hi ha problemes d'aquest tipus, però és complicat perquè l'home forma part de la natura i si admetem aquelles perquè no admetem les d'ara? Perquè està ben demostrat que totes les tortugues i rèptils en general els va dur l'home, crec que amb l'únic que no va ser així va ser amb el ferreret. No sé si s'han posat d'acord els geòlegs, però deien que Menorca va ser tapada completament per la mar, i si va ser així no hi va quedar ni un sol animal, tots han vengut després.

-Si l'home des de sempre ha provocat canvis en la natura, quina és la diferència entre abans i ara?

-La diferència és que ara, amb el gran poder que té amb la

tècnica, l'home va massa de veres. Els canvis naturals són lents, abans la natura es podia adaptar perquè l'home evolucionava a poc a poc i s'arribava a un equilibri, ara els canvis que produeix l'home no són lents i, per tant, causen desequilibris que destrueixen més del que es destruiria en el cas d'un moviment més temperat.

El problema és saber a què li deim ràpid i a què li deim lent. Com es mesura? com dius, això és natural o això no és natural? És molt mal de fer. Una postura massa extrema de defensa de tot el que és natural en detriment de tot el que és social és negativa, perquè també pot crear reaccions contràries. Amb el tema de la Reserva, si l'Administració posàs en marxa unes mesures cent per cent protectores, la població no ho entendria i reaccionaria en contra, a part que tendríem problemes de tipus socioeconòmic perquè tampoc no pots obligar la gent a tornar a l'època primitiva. És difícil tornar enrere tot el que hem aconseguit.

Ara, hi ha molta cosa a fer, en el tema que ens interessa a nosaltres, quant a l'estalvi energètic, una cosa que hem fet

ha estat un estudi de l'enllumenat públic a Menorca. Es tirava energia perquè era un enllumenat antic en el qual les bombetes no tenien bon rendiment, també perquè les instal·lacions tenien moltes pèrdues o perquè s'il·luminava cap al cel. Fins i tot hi havia un cas en què s'il·luminava sobre l'aigua. No podem tornar a estar a les fosques, però no hem de tirar l'energia.

-El desenvolupament dels transports i les noves tecnologi-

es han canviat molt els trets característics de la societat menorquina?

-Sobretot els transports, les noves tecnologies encara no massa. Però no sé si és a causa de la insularitat o no, perquè el senyor que està connectat a Internet dins de casa seva encara té menys contacte amb el que l'envolta. Aquest tipus de noves tecnologies no sé fins a quin punt trenquen la insularitat o en creen una altra. Els avions sí, i els vaixells, però vaja!, el problema tècnic està resolt, el problema econòmic encara no.

LES FRONTERES DE LA MAR

-La societat insular és per si endogàmica?

-Jo crec que a Menorca mai no n'hi ha hagut massa d'endogàmia perquè sempre ha estat terra de pas. En el segle passat, el fet de ser anglesa durant tant de temps, haver estat francesa... la va fer més oberta en els dos sentits, en el sentit cultural i en el sentit d'endogàmia, amb l'excepció de la societat pagesa. La societat pagesa sí que era tancada, però a Menorca era més petita que a les altres illes perquè la població estava més orientada al comerç. Del 1900 al 1970 hi ha una certa endogàmia, però a partir dels setanta ja no.

-Ens trobam en un procés de pèrdues tant en l'aspecte cultural com en el natural?

"Alguns dels nostres costums i senyes d'identitat estan lligats a una vida que ja no existeix, i si la vida no existeix quin sentit té mantenir-los?"

-Sí, i la part cultural em fa més por que la part dels ecosistemes. Si realment totes aquestes mesures de conservació tiren endavant, jo crec que encara es conservaran prou ecosistemes, a no ser que es vegin afectats pels canvis globals com l'augment de temperatura, l'ozó, la contaminació aèria, les pluges àcides... Culturalment és més difícil perquè la televisió i d'altres mitjans duen coses de fora que la gent adopta tot d'una. És el mateix que dèiem de les tortugues, és bo o dolent?

-Per tant, aquest procés de pèrdues no serà necessàriament negatiu.

-Exacte, alguns dels nostres costums i senyes d'identitat estan lligats a una vida que ja no existeix, i si la vida no existeix quin sentit té mantenir-los? Si desapareixen els oficis no aniràs a mantenir coses que no tenen sentit. De qualque manera s'hauria de mantenir la nostra història, que és distinta de la que puguin tenir a qualsevol altre lloc i, per tant, això implica que tampoc no hauríem de tenir ni la mateixa música, ni la mateixa pintura, ni la mateixa cultura.

-Què s'ha de conservar perquè és part essencial de la nostra identitat?

-Evidentment la llengua, i darrera la llengua, la literatura, això és el que més forma part de la identitat.

-I precisament la llengua és una de les coses que es troba més en perill.

-A curt termini jo no la veig tan malament, però sí que està en perill sobretot a mitjan termini. No és que n'entengui ni que hagi mirat estadístiques, però supòs que hi deu estar perquè la globalització de la televisió du el castellà i l'anglès forçosament.

-Pensau que cada una de les illes de les Balears és un món?

-Quan jo era petit pensava que no hi havia massa connexió, però quan compares coses, veus que tenim moltes semblances. De qualque manera els pagesos de Menorca i Mallorca han estat en contacte, els comerciants... i també hi va haver eivissencs que vengueren a viure a Menorca el segle passat. Realment sempre hi ha hagut una relació, encara que no hagi estat evident, tenim més costums comuns dels que la gent pensa. La relació entre Eivissa i Menorca encara és inexistente, però la relació entre Menorca i Mallorca i entre Eivissa i Mallorca ha augmentat. Fins l'any 75 ens semblava que no hi havia cap contacte, però amb l'arribada de l'autonomia i el desplaçament de l'Administració a Mallorca, això ha canviat. Ara la gent va més a Mallorca per estudiar a la Universitat, per anar a Son Dureta o simplement de turisme o per comprar als grans magatzems.

-Què és el que més vos preocupa. Podem morir d'èxit?

-Sí, és un perill que a un territori que és fràgil augmenti de cada vegada més el nombre d'habitants, esper que hi hagi seny perquè es pot destrossar culturalment. Un altre dels problemes que pateix Menorca, i també les altres illes, és que en el mes d'agost triplica la població. Hi ha gent que diu que això és dolent i que hem d'aconseguir el mateix nombre d'habitants tot l'any, i d'altres que diuen que la natura s'arriba a recuperar durant la resta de l'any d'aquest mes de sobrepoblació. El més difícil és trobar una solució que sigui bona per al medi ambient i que a la vegada sigui bona per a la societat. A més a més, el creixement de la mateixa població també crea un problema perquè una illa té un límit i, encara que aturàssim el turisme, tardaria més anys, però arribaria un moment que s'arribaria al límit.

-Sou pessimista?

-Pessimista no ho som, crec que hi haurà prou mitjans perquè la gent vagi fent seny. Però fins que hi hagi el seny poden passar moltes desgràcies, hi pot haver coses que ja no es recuperin.